

1.02
Prejeto 7. 2. 2007

UDK 325.46(510)"1899/1900"

Eva Mally*

Pesti pravičnosti in harmonije v boju proti imperialistom

IZVLEČEK

Po vdoru imperialističnih sil na kitajsko ozemlje v 19. stoletju je bila dinastija Qing prisiljena v podpisovanje pogodb, ki so močno prizadele njeno suverenost. Številna ponižanja in porazi Kitajske v srečevanju s tujci pa so pomenila velik udarec za kitajski narod. Spremembe, ki so jih vnašali tujci s svojo politično, ekonomsko, vojaško ter kulturno agresijo, so nasprotovale tradicionalnemu kitajskemu pogledu na svet, zato so naletele na oster odpor, ki je dosegel vrhunec leta 1900 v t. i. boksarski ustaji. Ljudsko gibanje, ki ga je vodila tajna družba "Pesti pravičnosti in harmonije" (Yihequan), za katero se je med tujci uveljavilo ime Boksarji, je podprla tudi protitujsko nastrojena konservativna cesarica Cixi. Upornike je vključila v svojo vojsko in imperialističnim silam 19. junija 1900 napovedala vojno. Združena vojska osmih držav (Velike Britanije, Združenih držav Amerike, Nemčije, Francije, Rusije, Japonske, Italije in Avstro-Ogrske) je po skoraj dveh mesecih bojov zadušila protiimperialistično gibanje. Dinastija Qing je morala podpisati mirovno pogodbo, s katero je sprejela ostre pogoje, ki so jih narekovali tujci, prisotnost tujih okupacijskih sil pa se je na kitajskih tleh še okrepila.

Ključne besede: Kitajska, dinastija Qing, imperializem, boksarska ustaja, zavezniška vojska, leto 1900

ABSTRACT

FISTS OF RIGHTEOUSNESS AND HARMONY IN THE STRUGGLE AGAINST IMPERIALISTS

After the invasion of the Chinese territory by Western imperialist forces in the nineteenth century, the Qing Dynasty was forced into signing agreements which heavily compromised its sovereignty. The Chinese people suffered numerous humiliations and defeats at the hand of the foreigners who ruthlessly imposed political, economic and cultural changes which clashed with the traditional Chinese values and views. They were met with strong resistance, culminating in 1900 with the so-called Boxer Uprising (or Rebellion). A popular anti-imperialist movement developed under the leadership of a clandestine society that called themselves 'Fists of Righteousness and Harmony' (Yihequan) and were known among foreigners as the Boxers. The movement also enjoyed the support of a xenophobic and conservative Empress Cixi who incorporated the rebels into her army and, on 19 June 1900, declared war on the imperialist powers. After almost two months of battles, the movement was finally suppressed by a combined army of eight countries (Great Britain, United States

* Univ. dipl. zgodovinarica in sinologinja, mlada raziskovalka, Inštitut za novejšo zgodovino, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg 1; e-mail: eva.mally@inz.si

of America, Germany, France, Russia, Japan, Italy and Austria-Hungary). The Qing Dynasty was forced into signing a peace treaty, thereby accepting stringent conditions dictated by the foreigners. As a result, the foreign occupying forces further strengthened their presence on Chinese soil.

Key words: China, Qing Dynasty, imperialism, Boxer Uprising, allied army, year 1900

Razmere na Kitajskem v 19. stoletju

Vladarji mandžurske dinastije Qing so v glavnem prevzeli upravni sistem prejšnje dinastije, saj je bila zavezanost kitajski tradiciji brez uvajanja novosti vodilo njihove politike. Sredi 18. stoletja so dosegli višek svoje moči, v 19. stoletju pa se konservativna vladarska hiša zaradi svoje togosti ni bila več sposobna odzivati na izzive, ki jih je prinašala moderna doba, kar je vodilo v njen zaton.¹ Mandžursko dinastijo sta v 19. stoletju slabila predvsem dva dejavnika: kmečki upori in tajne družbe, ki so se organizirale, da bi se osvobodile nesposobne vlade, so predstavljali notranjo grožnjo, napadi tujih sil in njihov imperializem pa so grozili dinastiji Qing od zunaj.²

Vzroki notranjih nemirov so segali v 18. stoletje, ko sta na Kitajskem sicer vladala mir in gospodarsko blagostanje - v tem času ni bilo ne večjih vojn, ne hude lakote in izbruhov nalezljivih bolezní - vendar pa se je kitajsko prebivalstvo ravno zaradi tega v enem stoletju skoraj potrojilo, kar je imelo hude posledice.³ Tradicionalno kmetijstvo ob nespremenjenih proizvodnih razmerah in tehnikah namreč ni moglo bistveno povečati donosov, ki so bili nujno potrebni, da bi sledili nenadnemu silnemu naraščanju prebivalstva, zato je agrarno deželo v 19. stoletju vse bolj pestilo pomanjkanje. Z naraščanjem bede pa je prišlo do prvih kmečkih uporov, ki so bili neke vrste znanilec dinastičnega zatona, saj se je vedno globlja kriza mandžurske dinastije odrazila prav v vstajah nezadovoljnega ljudstva.

Poleg kmečkih uporov se je nezadovoljstvo prebivalstva kazalo tudi v dejavnosti tajnih družb, ki se je na prelomu 18. in 19. stoletja močno okrepila. Geslo večine tajnih družb je bilo: "Zrušimo dinastijo Qing, obnovimo dinastijo Ming", saj je bilo kitajsko ljudstvo zaradi vrste prepovedi in zapovedi, s katerimi so Mandžurci poskušali zavarovati svojo oblast, negativno nastrojeno do tuje dinastije.⁴

Ko so se gospodarski in družbeni krizi sredi 19. stoletja pridružile še številne naravne katastrofe (suše in poplave), po katerih so bile opustošene ogromne površine in je zavladala huda lakota, se je pričelo dolgotrajno obdobje velikih notranjih nemirov.⁵ Ljudstvo se je uprlo vladarjem dinastije Qing tako v velikih in

¹ Mitja Saje: Zgodovina Kitajske: obdobje Qing, od tradicionalne do moderne Kitajske. Ljubljana 1994, (dalje Saje, Zgodovina Kitajske) str. 10, 23.

² Immanuel Chung-Yueh Hsi: The Rise of Modern China. Oxford University Press, Hong Kong 1976, (dalje Hsi, The Rise of Modern China) str. 261.

³ John King Fairbank, Edwin O. Reischauer, Albert M. Craig: East Asia: Tradition and transformation. Revised Edition, Houghton Mifflin Company, Boston 1996, (dalje Fairbank, Reischauer, Craig, East Asia) str. 241.

⁴ Saje, Zgodovina Kitajske, str. 17, 23.

⁵ Prav tam, str. 33.

dobro organiziranih uporih, kot tudi v številnih manjših lokalnih vstajah. V osemdesetih letih pa so postajale vse bolj pogoste tudi vstaje proti tujcem in misijonarjem. Prebivalstvo, ki je živelo v revščini, je namreč začelo obtoževati tujce, da naj bi s spremembami, ki so jih vnašali v njihov način življenja, povzročili jezo bogov.⁶

Vdori imperialističnih sil na kitajsko ozemlje so v 19. stoletju zelo oslabilo dinastijo Qing, saj se je vojaška premoč zahodnih sil kmalu odrazila tudi v politiki in diplomaciji. Po porazih v obeh opijskih vojnah (1839-1842, 1856-1860) in kitajsko-japonski vojni (1894) je bila vlada propadajoče dinastije prisiljena podpisati vrsto ponižujočih pogodb, znanih kot "nepravični sporazumi", s katerimi so si imperialistične države, kot so bile Velika Britanija, Francija, Nemčija in Združene države Amerike, občutno razširile teritorialne in trgovske interese na Kitajskem in kitajske koristi podrejele svojim. Te enostranske pogodbe so ustvarile več kot petdeset območij, ki so bila pod upravo zahodnih sil, velikim mestom pa so bili vsiljeni evropski zakoni, ki so Kitajce na njihovem lastnem ozemlju obravnavali kot podrejene. To je bilo najbolj očitno izraženo na vratih v Shanghaiški park, kjer je bilo na znaku napisano: "Vstop psom in Kitajcem prepovedan".⁷ S tem, ko so velesile silile k delitvi kitajskega ozemlja v interesne sfere, so potiskale kitajsko cesarstvo v polkolonialni sistem, kar je povzročilo vsesplošno krizo v državi.⁸ Mandžurska dinastija, ki je na koncu stoletja imela le še zelo omejeno oblast, pa je nemočno stala ob strani.

Poleg političnega vmešavanja in pridobivanja ozemeljskih privilegijev so velesile izvajale na Kitajsko tudi gospodarski pritisk. Priborile so si pravico za izgradnjo železnic, postavljanje tovarn, odpiranje in izkoriščanje rudnikov ter drugih donosnih dejavnosti.⁹ Ko se je na Kitajskem razširil vpliv zahodnega kapitala, pa je bil prizadet tako razvoj kitajskega gospodarstva, kot tudi ročne obrti kmečkega prebivalstva, ki je na Kitajskem prevladovalo. Takrat je zaradi konkurence tujih proizvodov izgubilo delo več kot milijon delavcev.¹⁰

Pod okriljem imperialističnih sil so na kitajsko ozemlje prišli tudi krščanski misijonarji in mnogi kitajski reformisti so po porazih z zahodnimi silami sprejeli njihovo vero, saj se je zdelo, da so industrija, krščanstvo in demokracija ključ do skrivnosti moči zahodnjakov in tako edini način, da bi rešili Kitajsko.¹¹ A bolj ko se je krščanstvo širilo, bolj je začelo prihajati do sovražnosti med misijonarji in Kitajci, ki jih je motila krščanska vsiljivost. Krščanstvo je bilo v nasprotju z nekaterimi konfucianskimi vrednotami in ljudskimi navadami, zato sovražnost konservativnih kitajskih izobražencev ni bila presenetljiva. Krščanstvo so smatrali za varljivo krivoverstvo, ki spodjeda družbeni red, ker ljudje opuščajo ustaljene običaje in ne opravljajo več predpisanih obredov.¹²

⁶ Jean Chesneaux, Marianne Bastid, Marie-Claire Berge: *China from the Opium Wars to the 1911 Revolution*. The Harvester Press, Great Britain 1977, (dalje Chesneaux, Bastid, Berge, *China from the Opium Wars*) str. 276, 279.

⁷ Michael Lynch: *China: From Empire to People's Republic, 1900-1949*. Hodder & Stoughton Educational, London First published 1996, (dalje, Lynch: *China*) str. 5-6.

⁸ Jana Rošker: *Zmajeva hiša*. Ljubljana 1992, str. 162.

⁹ Saje, *Zgodovina Kitajske*, str. 46.

¹⁰ Hsü, *The Rise of Modern China*, str. 389.

¹¹ Christopher Hibbert: *The Dragon Wakes: China and the West, 1793-1911*. Penguin books, Harmondsworth, Middlesex, England 1984, (dalje Hibbert, *The Dragon Wakes*) str. 319.

¹² Saje, *Zgodovina Kitajske*, str. 49.

Da bi očrnili krščanske duhovnike, so izobraženci velikokrat raznesli govornice o njihovih najrazličnejših nezaslišanih zločinih. Najpogosteje so jih obtoževali, da ugrabljajo Kitajce, običajno nebojgljene otroke, nato pa jim, umirajočim, v alkimistične namene iztaknejo oči in izrežejo srce. Njihovi verski obredi naj bi vključevali kanibalizem, ki naj bi ga spodbujal krščanski običaj uživanja telesa in pitja krvi svojega boga.¹³ S takšnimi obtožbami so podžigali sovražno razpoloženje do tuje vere in vsega tujega med kmeti. Ljudski odpor proti tujemu imperializmu se je namreč najbolj izražal prav v odnosih s krščanskimi misijonarji, ki so bili zaradi neposrednega stika z ljudmi v vseh delih dežele najbolj na udaru.¹⁴

Še bolj kot misijonarji sami pa so bili sovražnostim izpostavljeni kitajski spreobrnjenci. Kitajci so prezirali svoje pokristjanjene sonarodnjake, ker so jim očitali, da so zavrgli svoje izročilo samo zato, da bi jedli na račun nove cerkve.¹⁵ Medtem ko je med lakoto, ki je trajala od 1876 do 1879, v severnih provincah umrlo med petnajst in dvajset milijonov ljudi, so si "riževi kristjani", kot so jim pravili, zagotovili drug vir hrane, saj je cerkev pomagala svojim vernikom tudi z živili.¹⁶ "Sekundarne poraščence" oziroma spreobrnjence pa so zaničevali tudi zato, ker kristjani niso bili podvrženi kitajski zakonodaji in so se zato tja zatekali številni prestopniki in kriminalci.¹⁷

Tajna družba "Pesti pravičnosti in harmonije" (Yihequan) in njihova vstaja

Vdor imperialističnih sil in tuje misijonarstvo sta najbolj prizadela provinco Shandong. Ko pa so dolgoletne naravne nesreče na tem področju še poglobile nesrečo ljudstva, so Kitajci obtožili tujce, da so s poseganjem v naravo z gradnjo rudnikov, železnic in postavljanjem telegrafskih drogov porušili harmonijo med naravo in ljudmi (*fengshui*), kar je posledično pripeljalo do hudih nesreč.¹⁸ Z gradnjo železnic naj bi tujci poškodovali "zmajeve žile", z odprtjem novih rudnikov naj bi iz gora ušla "dragocena sapa",¹⁹ rdeča tekočina, ki je kapljala z železne kače (dežne kaplje v barvi rje, ki so kapljale s telegrafskih žic), pa ni bila v predstavah Kitajcev nič drugega, kot kri ogorčenih duhov zraka.²⁰

Vse te novice, ki so jih prinašali tujci, so jezile kitajsko prebivalstvo, ki je bilo prepričano, da jim posredno povzročajo le trpljenje, zato so se začeli upirati njihovem vplivu in misijonarskemu delovanju.

V kitajski zgodovini so med ljudstvom že stoletja delovale različne tajne družbe, toda konec 19. stoletja je vedno več pozornosti na vzvodu Kitajske vzbujala organizacija, ki se je imenovala Yihequan (Pesti pravičnosti in harmonije).²¹ Tujci so člane družbe zaradi njihovega obvladanja posebne borilne veščine, ki naj bi har-

¹³ Hibbert, *The Dragon Wakes*, str. 308.

¹⁴ Fairbank, Reischauer, Craig, *East Asia*, str. 574.

¹⁵ Saje, *Zgodovina Kitajske*, str. 49.

¹⁶ Hibbert, *The Dragon Wakes*, str. 308.

¹⁷ Saje, *Zgodovina Kitajske*, str. 49.

¹⁸ John King Fairbank, Merle Goldman: *CHINA: A New History, Enlarged Edition*. The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1998, str. 219.

¹⁹ Hsü, *The Rise of Modern China*, str. 390.

²⁰ Hibbert, *The Dragon Wakes*, str. 328.

²¹ Xiang Lanxin: *Kuaguoyanjiu, Yihetuan zhanzheng de qi yuan*. Huadongshifandaxue chubanshe, Shanghai 2003, (dalje Xiang Lanxin, *Kuaguoyanjiu, Yihetuan zhanzheng de qi yuan*) str. 70.

monično uskladila delovanje duha in mišic, poimenovali kar "boksarji".²² Ime, ki je postalo znano po celem svetu, se je prvič pojavilo v dnevniku North China Daily News²³ oktobra leta 1899.²⁴

Tajna družba je nastala, ko sta se povezali dve veliki skupini: Pesti slivovega cveta, katere voditelj je bil Zhao Sanduo ter Rdeče pesti z Yan Shuqinom na čelu. Da bi uskladil njihovo mišljenje in sodelovanje, je Zhao Sanduo v začetku leta 1898 obe družbi preimenoval v Yihequan.²⁵

Posebnost družbe Yihequan je bila, da niso ustanovili skupne organizacije in skupnega vodstva. Vsaka skupina je bila samostojna in je imela lastnega voditelja, ki jo je vodil v boje. Šele v času vojne so se skupine med seboj povezale.

Osnovnim enotam, ki so štejele od 25 do 100 in več članov, je poveljeval vodja, ki je bil izbran na osnovi sposobnosti borilne veščine in se je imenoval "veliki brat - učitelj". Drugi najpomembnejši član je bil "drugi brat - učitelj" in tako dalje po lestvici družbene hierarhije navzdol do navadnih članov, ki so se med seboj klicali z nazivom "brat". Običajno so imele vasi po eno enoto, ki se je v zadnji fazi upora poimenovala "tuan", medtem ko je bilo v mestih po več boksarskih enot in so se imenovala "tan".²⁶

Disciplina je bila, v nasprotju z disciplino v kitajski vojski, zelo stroga. Boksarji so morali biti poslušni in pokorni svojemu voditelju, niso smeli sprejemati daril in strogo jim je bilo prepovedano pleniti, krasti, nadlegovati prebivalstvo, imeti odnose z ženskami, jesti meso ali piti čaj.²⁷

Čeprav so bili voditelji večinoma odrasle osebe, je bila večina boksarjev mladih dečkov, starih pod 20 let. Poleg kmetov, delavcev in obrtnikov, ki so v družbi prevladovali, so bili člani boksarske organizacije tudi vojaki, ki so imeli v rokah boljše orožje in so bili zaradi tega v času bojev zelo koristni. Gibanju boksarjev pa so se v velikem številu priključevali tudi mali uradniki, ki so upornike podpirali zaradi njihove domoljubne naravnosti.²⁸

V prvih mesecih leta 1900 so se boksarskemu gibanju pridružile še nekatere ženske organizacije. Najštevilčnejše so bile mlade deklice, stare od 12 do 18 let, ki so se imenovala Rdeče laterne. Starejših žensk in vdov, ki so se imenovala Črne, Modre in Zelene laterne, je bilo bistveno manj,²⁹ saj so imele ženske v kitajski tradicionalni družbi zelo nizek položaj. Deviške deklice pa naj bi po drugi strani imele izredne magične moči, ki naj bi izvirale prav iz njihove neomadeževanosti.³⁰

Družba Yihequan je od drugih tajnih družb, kot sta bili na primer družba Belega lotosa in pa družba Velikega meča, prevzela nemalo verskih tehnik, zato so poleg treninga borilne veščine izvajali tudi razne rituale - častili so podobe bogov,

²² Saje, Zgodovina Kitajske, str. 49.

²³ Hibbert, The Dragon Wakes, str. 325.

²⁴ Xiang Lanxin, Kuaguoyanjiu, Yihetuan zhanzheng de qiuyan, str. 70.

²⁵ Yizhong Liao, Dezheng Li, Xuanru Zhang: Yihetuan yundong shi. Renmindabanshe, Beijing, 1981 (1. izdaja), 1983 (2. izdaja), (dalje Liao Yizhong, Li Dezheng, Zhang Xuanru, Yihetuan yundong shi) str. 66-67.

²⁶ Paul A. Cohen: History in Three Keys: The Boxers as Event, Experience, and Myth. Columbia University Press, New York 1997, (dalje Cohen, History in Three Keys) str. 39.

²⁷ Chesneaux, Bastid, Berge, China from the Opium Wars, str. 329.

²⁸ Liao Yizhong, Li Dezheng, Zhang Xuanru, Yihetuan yundong shi, str. 52.

²⁹ Prav tam, str. 46.

³⁰ Cohen, History in Three Keys, str. 141

brali klasične knjige, recitali uroke, pred kipom boga prižigali kadila in izvajali koutou [udarec s čelom ob tla pred obličjem cesarja ali kipom boga kot izraz ponižnosti³¹] ter qigong [vaje globokega dihanja³²]. Tako so se vadba borilne veščine in duhovne aktivnosti postopoma prepletle in šele pod takšnimi pogoji naj bi se moči boksarjev v boju močno povečale.³³

Mnogo ljudi je bilo pripravljenih verjeti, da imajo boksarji nadnaravne sposobnosti, saj naj bi se z različnimi rituali in recitirani čarobnih izrekov lahko povezali z duhovi ter bogovi. Verjeli so, da jim v takšnem stanju celo krogle, izstreljene iz pušk tujcev, ne morejo škoditi, zato so uporniki postali neustrašni pred strelnim orožjem.³⁴ Nekateri voditelji naj bi po mnenju mnogih imeli še posebej razvite magične sposobnosti: krogle iz pušk so le oplazile njihovo obleko in neškodljivo padle na tla, ali pa so puške tujcev začarali, da z njimi niso mogli streljati.³⁵ Ideja neranljivosti boksarjev je bila tako sprejeta kot simbol nepremagljivosti ljudstva, boksarsko gibanje pa je postalo pravi religiozni fenomen, ki je privlačil vedno večje množice ljudi, saj naj bi duhovna obsedenost močno povečala fizične moči posameznika, ki so bile po dolgotrajni suši in lakoti že močno oslABLJENE.³⁶

Upornike je družilo predvsem skupno sovraštvo do tujcev, ki so nastopali v trojni podobi: kot tuji hudiči prvega razreda (tujci), kot drugorazredni hudiči (pokristjanjeni Kitajci) in tuji hudiči tretjega razreda (kitajski pomagači tujcev).³⁷ To jih je gnalo, da so na svojem pohodu od jeseni leta 1898 uničevali železnice, trgali telegrafске žice in požigali cerkve. Čeprav so v teh napadih opustili prvotno geslo "Uničimo dinastijo Qing, uničimo tujce" ter ga preoblikovali v "Podprimo dinastijo Qing, uničimo tujce",³⁸ je tako silovit upor vseeno pretresel vlado mandžurske dinastije, ki ga ni pričakovala, zato ga je marca leta 1899 zatrla. Toda sovraštvo do tujcev se kljub temu ni poglelo in vstajo sta po Zhao Sanduoju s še večjo silovitostjo nadaljevala Zhu Hongdeng ter Benming.³⁹ Boksarji so vzbujali vse več pozornosti in aprila 1899 so o spopadih med uporniki in kristjani začeli poročati tudi misijonarji, čeprav takšni manjši spopadi za tiste čase niso bili nič nenavadnega. Do jeseni istega leta pa se je situacija že dramatično spremenila in z umorom angleškega misijonarja Sidneya Brooksa konec decembra leta 1899 je boksarsko gibanje prešlo v naslednjo, nasilnejšo fazo.⁴⁰

³¹ Saje, *Zgodovina Kitajske*, str. 24.

³² Han ying cidian (xiuding bansuo yinben), *A Chinese-English Dictionary (Revised Edition)*, waiyu jiaoxue yu yanjiu chubanshe, Foreign Language Teaching and Research Press, Beijing 1997, str. 954.

³³ Liao Yizhong, Li Dezheng, Zhang Xuanru, *Yihetuan yundong shi*, str. 30-31.

³⁴ Jin Jiarui: *Yihetuan shihua*. Beijing chubanshe, Beijing 1980, (dalje Jin Jiarui, *Yihetuan shihua*) str. 24.

³⁵ Cohen, *History in Three Keys*, str. 123.

³⁶ Prav tam, str. 118.

³⁷ Boža Kos: *Boksarska vstaja: "Upor proti tujim hudičem"*. V: *Slovenska vojska*, št. 42, 11. 3. 1994, (dalje Kos, *Boksarska vstaja*) str. 24.

³⁸ Quanrizhi putong gaoji zhongxue jiaokeshu (bixiu): *Zhongguo jindai xiandai shi (shangce)*. Renminjiaoyuchubanshe, 2003, str. 66 (dalje Quanrizhi putong gaoji zhongxue jiaokeshu. *Zhongguo jindai xiandai shi*).

³⁹ Liao Yizhong, Li Dezheng, Zhang Xuanru, *Yihetuan yundong shi*, str. 71.

⁴⁰ Cohen, *History in Three Keys*, str. 44.

Tajne družbe so bile v 19. stoletju večinoma protimandžursko naravnane, zato so bile ilegalne in jih je lokalna oblast odločno zatrla, če so postale dejavne. Ko je družba Yihequan dobila povsem protitujski značaj, pa so jo mnogi konservativni uradniki začeli tolerirati in celo podpirati, saj so bili sami ostro protitujsko in protikrščansko nastrojeni.⁴¹ Mnogi so celo zagovarjali mnenje, da ljudje, ki ščitijo svoje vasi, ne bi smeli biti imenovani razbojniki, ampak bi jih morali uradno vključiti v milico (*tuan*).⁴² Njihova sovražnost naj bi bila namreč usmerjena izključno proti misijonarjem, zato naj ne bi ogrožali države. Poleti leta 1899 je guverner Shandong, Yuxian, družbo Yihequan res preimenoval v Yihetuan, ki je tako postala legalna organizacija.⁴³

Zaradi vedno večje podpore uradnikov, se je upor bliskovito širil, kar je povzročilo preplah v političnih krogih velesil. Njihov vpliv na dvor je bil takrat še premočan, zato se je cesarica Cixi ob grožnji veleposlanikov, da bodo sami organizirali čete in uredili zadevo, če vlada ne bo pri priči zatrla vstaje, uklonila njihovi volji.⁴⁴ Na njihovo zahtevo je nameravala odstraniti takratnega guvernerja province Shandong, Yuxiana, ki je podpiral boksarje. Ko je Yuxian slišal o njeni nameri, pa je poskušal rešiti svoj položaj: v upanju, da si bo prislužil podporo cesarice in si podaljšal pozicijo guvernerja, je dal aretirati dva glavna upornika v provinci Shandong - Zhu Hongdenga ter Benminga. Imperialistične sile so kljub temu vztrajale pri svoji zahtevi, zato je vlada dinastije Qing 6. decembra 1899 Yuxianu poslala sporočilo, naj pride v Peking, za mesto guvernerja v Shandongu pa je določila Yuan Shikaija. Toda Yuxian svojemu nasledniku ni hotel prepustiti že aretiranih vodij in tako povečati njegovega ugleda za zasluge, ki niso bile njegove, zato je 24. decembra 1899, dva dni pred odhodom s svojega položaja, dal ubiti oba upornika. 26. decembra je na mesto guvernerja stopil Yuan Shikai, ki je krvavo zatrl upor.⁴⁵

Vstaja se je po tem dogodku za nekaj časa polegla, že spomladi leta 1900 pa se je še bolj razplamtela v sosednji provinci Zhili, kjer sta vodstvo upora prevzela Zhang Decheng in Cao Futian.⁴⁶

Boksarska vstaja je dobila široke razsežnosti in upornikom se je z bliskovito naglico posrečilo zavzeti obsežna območja severne Kitajske. Cesarica Cixi jih je zaradi njihove vse večje moči vedno bolj očitno podpirala in maja so boksarji začeli prodirati v dve veliki mesti - Tianjin in celo samo prestolnico Peking, ki je postala središče njihovega gibanja.⁴⁷

Konec maja je bila vstaja že tako razširjena, da je njen potek začelo spremljati tudi slovensko časopisje in 1. junija je Slovenec zapisal, da "iz Pekinga prihajajo vznemirljive vesti. Nevarna sekta 'pest patriotizma in miru', katero so Evropejci poimenovali 'boksarji', postaja izredno nevarna življenju in imetju evropskih in drugih priseljencev, posebno katolikom. Vodja je nek roparski načelnik, ki ima

⁴¹ Jack Gray: The Short History of the Modern World: Rebelions and Revolutions, China from the 1800s to the 1980s. Oxford University Press, New York 1990, (dalje Gray, Rebelions and Revolutions) str. 137.

⁴² Hsü, The Rise of Modern China, str. 393.

⁴³ Liao Yizhong, Li Dezheng, Zhang Xuanru, Yihetuan yundong shi, str. 39.

⁴⁴ Jin Jiarui, Yihetuan shihua, str. 48.

⁴⁵ Liao Yizhong, Li Dezheng, Zhang Xuanru, Yihetuan yundong shi, str. 87.

⁴⁶ Prav tam, str. 101.

⁴⁷ Quanrizhi putong gaoji zhongxue jiaokeshu. Zhongguo jindai xiandai shi, str. 67.

take fanatične pristaše, da se ne boje niti krogel iz topov. Vladne čete ne morejo nič proti dobro organiziranim 'boksarjem'. Največja nevarnost preti Pekingu in Tientsinu, kjer so požgali že več vasi in pobili veliko število kristjanov. Železnico med krajema so sicer popravili, a uporniki so ujeli več belgijskih delavcev. Velika nevarnost preti sedaj Pekingu, če vmes ne posežejo zunanje sile. Najbolj čudno je, da upornike podpira cesarica vdova, ki bi si rada utrdila oblast."⁴⁸

Oba glavna slovenska časnika, *Slovenec* in *Slovenski narod*, sta poleti 1900 objavljala članke, v katerih sta slovenskim bralcem poskušala predstaviti "te nevarne upornike na Daljnem vzhodu". *Slovenec* jih je označil kot strogo nacionalno stranko. "Sprva so bili le 'banditi in roparji'. Bali so se jih vsi, a vlada jih ni zatrla v kali. Sedaj pa, ko je vlada ostala brez opore, se je oprla na njih, ker imajo mnogo pristašev, še posebej na severu. 3. 5. 1900 je cesarica izdala ukaz, da se prepovejo vse tajne družbe, razen tiste, ki se urijo v 'telesnih vajah'. Ti 'telovadci' so torej boksarji. Cesarica jim je vedno bolj naklonjena."⁴⁹

Slovenski narod pa je zapisal, da je "Ču-hung-teng maja 1899 ustanovil kitajske boksarje. Po mnogih preimenovanjih se sedaj imenujejo 'Iho-tvan', kar pomeni združenje rodoljubja in miru. To združenje se je hitro širilo. Lagali so, da jih niti krogla ne umori. So proti kristjanom in tujcem. Na grozne načine so morili misijonarje."⁵⁰

Boksarji so najbolj sovražili vero, s katero so želeli tujci prepričati Kitajce, da so njihova tradicionalna prepričanja zmotna,⁵¹ zato so njihove oborožene skupine množično preganjale in pobijale misijonarje ter požigale njihove hiše in katoliške cerkve.⁵²

Misijonarji so bili osovraženi tudi na dvoru, zato so jih preganjali po celi severni Kitajski. Nikamor se niso mogli zateči in na nikogar se niso mogli obrniti na pomoč. V provinci Shanxi je bil tamkajšnji guverner Yuxian iz osebnih razlogov še posebej nastrojen proti krivovercem, zato je 9. julija, v enem samem dnevu, dal pobiti 44 tujcev, med katerimi so bili skoraj vsi misijonarji s svojimi družinami. Yuxian, ki je konec leta 1899 izgubil položaj guvernerja v Shandongu, je namreč že čez tri mesece dobil isto pozicijo v provinci Shanxi. Z odločitvijo, da mu povrne naziv, je cesarica Cixi tudi jasno pokazala zunanjim silam, da se ne namerava več uklanjati njihovim zahtevam.⁵³

Do velikega pokola pa ni prišlo samo v provinci Shanxi, temveč tudi v notranji Mongoliji, kamor so se zgodaj poleti usmerili predvsem boksarji iz dveh provinc: Shanxi in Zhili. Ker so bili na tem območju deležni podpore lokalnih uradnikov, njihova krutost ni poznala meja. V provinci Shanxi in v notranji Mongoliji so poleti leta 1900 ubili največ tujcev (okoli 180 ljudi oziroma več kot $\frac{3}{4}$ vseh tujcev)

⁴⁸ *Slovenec*, 1. 6. 1900, št. 125, str. 2, Vstaja na Kitajskem. V: Barbara Kalšek: *Kitajska v slovenskem časopisju 1897-1901: diplomska seminarska naloga*, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, oddelek za zgodovino, Maribor 2003, (dalje Kalšek, *Kitajska v slovenskem časopisju*) str. 18.

⁴⁹ *Slovenec*, 13. 6. 1900, št. 134, str. 1, Revolucija na Kitajskem. V: Kalšek, *Kitajska v slovenskem časopisju*, str. 19.

⁵⁰ *Slovenski narod*, 16. 6. 1900, št. 136, str. 4, Kitajski bokserji. V: Kalšek, *Kitajska v slovenskem časopisju*, str. 19.

⁵¹ Patricia Buckley Ebrey: *Cambridge Illustrated History of China*. Cambridge University Press, New York 1996, (dalje Buckley Ebrey, *Cambridge Illustrated History of China*) str. 255.

⁵² Kos, *Boksarska vstaja*, str. 24.

⁵³ Liao Yizhong, Li Dezheng, Zhang Xuanru, *Yihetuan yundong shi*, str. 283.

in ko so se boksarji v notranji Mongoliji združili z vladnimi četami, so zavzeli eno največjih obleganih cerkev. Samo v tem napadu so ubili okoli 3000 kitajskih spreobrnjencev.⁵⁴

Posredovanje zavezniških sil

Položaj je postajal vse bolj resen, zato je zahteval odgovor zahodnih sil. 4. junija 1900 je v pristanišču Dagu [Taku] pristalo 24 bojnih ladij.⁵⁵ Vojska je štela 2064 mož in je bila sestavljena iz vojakov osmih držav: Velike Britanije, Nemčije, Rusije, Francije, Združenih držav Amerike, Japonske, Italije in Avstro-Ogrske. Ker je bil britanski odred najštevilčnejši, je celotni vojski poveljeval britanski vice-admiral Edward Seymour. 10. junija je zavezniška vojska pod njegovim vodstvom zapustila Tianjin in začela prodirati proti Peking, ⁵⁶ vendar so boksarji uničili železnico med obema mestoma, s pomočjo vladne vojske pa so iz zasede napadli sovražnike. Mednarodni vojski v težkem položaju ni preostalo drugega, kot da se umakne nazaj v Tianjin.⁵⁷ Medtem pa se je s četami admirala Seymourja izgubil stik, saj so bile telegrafске žice ob poti pretrgane in proti koncu junija so tudi slovenski časniki pisali, da je njihova usoda neznana, ter da o njih ni "ne duha ne sluha".⁵⁸ Zaradi pomanjkanja informacij pa je združena vojska, ki je ostala v pristanišču Dagu, domnevala, da so Kitajci obkrožili čete admirala Seymourja, zato se je 16. junija samovoljno odločila za akcijo in napadla kitajske utrdbe.⁵⁹ Ko so novice o tem dogodku 19. junija prispele do dvora dinastije Qing, se je cesarica Cixi še isti dan odločila, da velesilam napove vojno.⁶⁰ Zastopnikom zunanjih združenih sil je ukazala, naj v roku 24 ur zapustijo prestolnico in v spremstvu vladne vojske odidejo v Tianjin. 20. junija dopoldne se je nemški poslanik Ketteler želel pogajati o pogojih umika, toda na poti v kitajsko zunanje ministrstvo ga je ustrelil mandžurski vojak.⁶¹ Med tuji je zavladala panika. Zatekli so se v severno katedralo ter diplomatsko četrt,⁶² ki so jo boksarji, združeni z vladno vojsko, pod cesaričinim ukazom istega dne popoldne ob 16. uri začeli obstreljevati.⁶³ Naslednji dan, 21. junija 1900, je vlada izdala cesarski dekret o napovedi vojne,⁶⁴ boksarje pa je uradno sprejela v svojo vojsko, ki so ji poveljevali Gangyi ter princa Zhuang in Duan.⁶⁵

Obleganje tujih veleposlaništev v Peking je v svojem dnevniku opisal tudi slovenski vojak Matija Domjan, ki je z avstro-ogrsko vojsko prišel v prestolnico že 31. maja. Ko so se boksarji maja nevarno približali Peking, so se tuji veleposlaniki namreč zedinili, da je treba diplomatsko četrt okrepiti in tako je v mesto prispelo nekaj sto vojakov.

⁵⁴ Cohen, *History in Three Keys*, str. 52.

⁵⁵ Chesneaux, Bastid, Berge, *China from the Opium Wars*, str. 331.

⁵⁶ J.A.G. Roberts: *A Concise History of China*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1999, (dalje Roberts, *A Concise History of China*) str. 165.

⁵⁷ Hibbert, *The Dragon Wakes*, str. 337.

⁵⁸ Slovenec, 26. 6. 1900, št. 144, str. 3. Vojska na Kitajskem. V: Kalšek, *Kitajska v slovenskem časopisju*, str. 20.

⁵⁹ Hibbert, *The Dragon Wakes*, str. 337.

⁶⁰ Hsü, *The Rise of Modern China*, str. 395.

⁶¹ Cohen, *History in Three Keys*, str. 50.

⁶² Liao Yizhong, Li Dezheng, Zhang Xuanru, *Yihetuan yundong shi*, str. 213.

⁶³ Kos, *Boksarska vstaja*, str. 25.

⁶⁴ Buckley Ebrej, *Cambridge Illustrated History of China*, str. 255.

⁶⁵ Cohen, *History in Three Keys*, str. 51.

Do srede junija je v Pekingju vladal mir, čeprav se je že čutilo napeto ozračje in Domjan je v svojem dnevniku opisal neprijetni dogodek, ki se mu je pripetil, brž ko se je nekoliko oddaljil od diplomatske četrti. "[...] Kitajci so se hitro združili zmenoj in so me dalje in dalje vodili od evropskega dela mesta. Naenkrat sem se spotil (domislil), da bi bili Kitajci mene radi zblodili. Jaz pa nahitem natakem bajonet na puško in sem začel potigovati kvake nazaj. Za en par minut sem prišel nazaj do pruskega poslanstva. In tam med pruskimi vojaki sem slišal, da so Kitajci vlovili enega japonskega vojaka in so ga strahovito morili. Njemu so odsekali noge, roke, uha, skopali oči in nazadnje odsekali glavo i ga tako vrgli na cesto. [...] Od zdaj več je človek ne bil varen sam hoditi vu tistem kraju. Bilo nam je prepovedano in zapovedano, da uvek četirje ali kolikor više nas mora hoditi vkup po patroli."⁶⁶

Kmalu po tem dogodku so se razmere močno zaostriale: "15. junija smo začeli najbolj strelati na te hude boksarje. 16. in 17. junija je bilo gor na sto boksarav mrtvih in postrilanih. Taj boksaari so prišli vsakokrat ob noči, kakor bi nas leži mogli napasti."⁶⁷

Ko so 19. junija od kitajskega ministra dobili "eno veliko pismo", v katerem je pisalo, da morajo v roku 24 ur zapustiti Peking, naj bi angleški minister, po pričevanju Domjana, v mesto poslal dva Kitajca, da bi izvedela, kaj se tam govori o tujcih. "Ta dva Kitajca sta se hitro vrnila in rekla sta, da naj ne hodimo iz mesta, da zunaj velikega zida, pod mostom so za nas Evropejce bombe (mine) nastavljene. Tak tudi mi nismo se gibali iz mesta, nego ministri, konzuli in oficirji so se skupili (zbrali) in si odebrali angleškoga ministra za komandanta."⁶⁸

Položaj branilcev četrti je bil slab. Imeli so 21 oficirjev, 428 vojakov, 75 prostovoljcev z vojaškimi izkušnjami in 50 mož različne narodnosti, ki so bili pripravljeni braniti evropska poslaništva. Za poveljnika vojske so določili kapitana fregate Thomanna.

Napadalci so dosegali uspehe in prodirali vedno globlje v diplomatsko četrt.⁶⁹ Že 20. junija so se Avstrijci morali umakniti s svojega položaja za barikade, ki so bile blizu "Francoskega dvora". "Tako so nas na drugi dan na večer do francoskega poslaništva pritiskali. Več barikad nam je ne bilo mogoče zidati. Tu nas je francoski oficir vzel u svoj dvor. Al Kitajci niso zamudili. Oni so tudi uvek močno za nami vdirjali. U "Francoskem dvori" so Kitajci podkopali pod ulicov ino so nam mine nastavili in vužgali. [...]"

Taj hudobni Kitajci so bili radovedni, koliko soldatov so nam pobili s tov minov in so ves cigel razmetali, da so iskali mrliče u njem. Bi bili vendar radi znali, če se jim delo njihovo splati ali ne. Mislim, da se jim takrat ni vredno videlo njihovo delo, da niso več kakor dva francoska pomorščaka našli. Zavol tega so bli vendar jezni; tem revežom so še glave mrtvim odsekali in nam preko zida kazali natekjene na bajonete."⁷⁰

⁶⁶ M. Domjan: Potovanje na njegovega veličanstva ladji "Zenta". V: Zmago Šmitek: Poti do obzorja: antologija slovenskega potopisa z neevropsko tematiko. Ljubljana 1988, (dalje Šmitek, Poti do obzorja) str. 185-186.

⁶⁷ Prav tam, str. 186.

⁶⁸ Šmitek, Poti do obzorja, str. 186-187.

⁶⁹ Kos, Boksarska vstaja, str. 25.

⁷⁰ Šmitek, Poti do obzorja, str. 187-188.

Do 30. junija so Kitajci zasedli vsa poslopja zahodno od ameriškega veleposlaništva, 1. julija so se morali z obzidja umakniti tudi Nemci. Branilcem je moč polagoma pojemala. Izgube so bile vedno hujše, posamezni oddelki so izgubili tudi polovico moč, padlo je mnogo oficirjev, med njimi tudi poveljnik Thomann. Zmanjkovati je začelo streliva, hrane in sanitetnega materiala.⁷¹ "Od kraja al početka se nam je dalo, dokler je še kaj bilo. Nazadnje pa bi nam že skoraj vse manjkalo. Živeža je še nekaj, ali streliva če duže manje. Hvala Bogu, da še smo tako. Boga smo vsi radi imeli, Marijo tudi nekdanj čistili, da nam pomaga vu našoj sili."⁷²

Angleški poslanec Claude MacDonald, ki je po Thomannovi smrti prevzel vodstvo odpora, se je zdaj že jasno zavedal, da v takšnem položaju ne bodo vzdržali več dolgo, če okrepitev ne bodo kmalu prišle.⁷³

Medtem pa se je zavezniška vojska do julija, ko je začela svojo ekspedicijo proti kitajskim napadalcem, že močno okrepila in je štela skoraj 19.000 moč. Od tega je bilo skoraj polovico Japoncev, ki so šteli 8000 moč, Rusov je bilo 4800, 3000 Britancev, 2100 Američanov, 800 Francozov, 58 Avstrijcev in 53 Italijanov. Nemci, ki so v Peking prišli šele 17. oktobra, so bili prepozni, da bi se pridružili mednarodnim silam.⁷⁴

13. julija 1900 se je zavezniška vojska zbrala pred zidom mesta Tianjin, ki ga je naslednji dan, po dnevu trdega boja, tudi zavzela. Zmaga, po kateri je sledilo več dni nebrzdanega pobijanja, posiljevanja in plenjenja, je bila hud udarec za boksarje in njihova pričakovanja v okolici Tianjina.⁷⁵

Mednarodna vojska je šele 4. avgusta nadaljevala pot proti prestolnici.⁷⁶ Domjan se spominja, da je kitajski pritisk v Pekingu postajal čedalje močnejši, zadnje tri dni pred prihodom zavezniške vojske pa so Kitajci sprožili najmočnejši napad na oblegance: "U teh dnevih smo morali dvoje barikad zapustiti, tako močno so nas silili Kitajci vkup, ki bi nas radi pred vse umorili, kakor bi naša pomoč prišla od morja.

Naši vojščaki so imeli dosti napadov od morja do Pekinga. Zato so tako po malem hiteli napred. Kitajci so dobro znali za naše, da so že blizu, ali mi reveži nismo znali zanje. Zato so Kitajci delali takšno silo nam zadnje tri dni, tako da so si celo svojo moč pobrali skup. Al nam je to vse zabadav (brez koristi, zastonj); mi smo se le držali do zadnje kaple in do božje vole."⁷⁷

14. avgusta so ob dveh zjutraj na vzhodu mesta zagrmeli topovi zavezniške vojske, ki je okoli 14. ure istega dne vkorakala v diplomatsko četr: "15. avgusta, (v literaturi navajan 14. avgust - op a.) na dan Velike Gospe, popolnoči sam bil na barikadi stal in se je lepo mesec zdigal ob eni uri. Taka lepa noč je bila svetla, al puške so uvek prepokale, kanoni pa bol poreči. Naenkrat okol drugi vuri popolnoči sem nekaj čudnega zaslišal. Pa kaj je to, kako pa to more biti? Da na pekinjskem visokem zidi se čuje nekakov mitralez, da tako hitro strela. [...] U krat-

⁷¹ Kos, Boksarska vstaja, str. 25.

⁷² Šmitek, Poti do obzorja, str. 189.

⁷³ Kos, Boksarska vstaja, str. 25.

⁷⁴ Hsü, The Rise of Modern China, str. 397.

⁷⁵ Cohen, History in Three Keys, str. 53.

⁷⁶ Kos, Boksarska vstaja, str. 25.

⁷⁷ Šmitek, Poti do obzorja, str. 190.

kem počne strelati drugi i tretji mitralez, potem pa s kanoni. Jaz pa z mojimi prijatli slušam to in si zgovarjamo, kaj tam more biti, da je takova strelba. Ja, bože mili moj, strelba taka, da se cieli Peking trese. Okol nas da je mir. 'Veste kaj,' govorim jaz, 'mogoče da so naše čete pod visokim zidom.' 'Pa je res tak,' pravi tovariš Kolarič. 'Oh večni Bog, prinesi nam pomoč, da nas rešiš,' si zgovarjamo na barikadi. Naokol nas je vedno bol velik mir postal. [...] Pri velikem zidu se še glasi negdaj ena puška; ko pa je bil bili dan, je bil čist mir.

15. avgusta, na praznik Marije, popoldne ob 2. uri, so mednarodne čete prišle do nas. Oh mili Bog, ako bi vam mogel popisat tisto veselje, kakor smo je mi čutili takrat u naših srcah! Da smo se od veselja objemali in jokali, kakor maleni otroki. Oh ti reveži, kakor trudni in oslabljeni so prišli do nas. Zdaj si pogovarjamo, gdi so prijatli, eni, drugi; koliko živih, koliko mrtvih, koliko ranjenih in tako dalje; kako se je godilo nam in kako njim na poti dolgoj od morja do mesta Pekinga. Ti reveži, koliko napadov so imeli s Kitajci taj čas.

Iz Pekinga so Kitajci pobegnoli, tako da jih je morebiti ne 15-20 ostalo u mesti. Cieli Peking se je pa napolnil z mednarodnimi vojaki. In takrat smo si pogledali, kaj so Kitajci mislili z nami narediti. Od vseh krajev okol nas so kanale izkopali pod nas. In trebalo je ne več dosti kopati, potem pa prah (smodnik) nutr nasipati in užgati. Tako so mislili oni narediti, da bi nas pokončali. Al božja vsemogočnost je tega ne dopustila njim, da nas tako pogubijo."⁷⁸

V času 55-dnevnega obleganja diplomatske četrti je 66 ljudi padlo, 150 jih je bilo ranjenih in veliko otrok je umrlo.⁷⁹ Severno katedralo, ki je bila le nekaj kilometrov oddaljena od omenjene četrti, je doletela podobna usoda. V njej je poiskalo zavetišče 3420 ljudi. Med njimi je bilo 71 Evropejcev, več kot polovica pa je bilo žensk in otrok. Med obleganjem katedrale je vsega skupaj sicer umrlo 400 ljudi, vendar jih je veliko več podleglo boleznim in lakoti kot pa kroglam, izstreljenim iz pušk oblegovalcev. Črne koze so vzele življenja mnogih otrok, zaradi dolgotrajnega obleganja pa je na začetku avgusta postala neznosna tudi lakota. Prehranjevali so se v glavnem samo še z listi in koreninami, ali pa so ujeli in pojedli psa, ki se je hranil s trupli umrlih.⁸⁰

Mnogo žrtev so imeli po zadužitvi vstaje tudi na strani upornikov in moderno kitajsko zgodovino pisje je o njihovem boju proti tujim zavojevalcem zapisalo: "Poleti leta 1900 so boksarji v času dveh, treh kratkih mesecev trdovratnega bojevanja proti združeni vojski s svojo lastno krvjo zapisali v moderno zgodovino tragično poglavje o patriotskem boju proti imperializmu."⁸¹

Zmaga mednarodne vojske

Po zavzetju prestolnice je cesarica Cixi s cesarjem Guangxujem zbežala v Xian, kjer je 23. oktobra ponovno osnovala dvor, nemški feldmaršal Alfred von Waldersee pa je v Prepovedanem mestu ustanovil generalni štab, iz katerega je upravljal mesto.⁸²

⁷⁸ Šmitek, *Poti do obzorja*, str. 190-191.

⁷⁹ Kos, *Bokarska vstaja*, str. 25.

⁸⁰ Cohen, *History in Three Keys*, str. 196-197.

⁸¹ Liao Yizhong, Li Dezheng, Zhang Xuanru, *Yihetuan yundong shi*, str. 159.

⁸² Quanrizhi putong gaoji zhongxue jiaokeshu: *Zhongguo jindai xiandai shi*, str. 68.

Po osvojitvi Pekinga je Slovenec zapisal, da je "Peking osvobojen, ne pa tudi vsa Kitajska. Vse skupaj pa ovira še to, da v Pekingu ni nikogar od kitajske vlade, ki bi se lahko pogajal. Cesar in cesarica sta jo res popihala."⁸³ Ko se je situacija na Kitajskem začela umirjati, je Slovenec zapisal, da je "Nemčija pozvala kitajski dvor, naj se vrne v Peking",⁸⁴ vendar se cesar in cesarica nočeta vrniti v prestolnico, "ker so jo omadeževali 'barbari'.⁸⁵

Nad mesta, ki so bila prizorišča boksarske dejavnosti, je zavezniška vojska pod vodstvom Walderseeja v naslednjih mesecih poslala kazensko ekspedicijo,⁸⁶ katere sile so namerno poniževale prebivalstvo in pustošile po ulicah. Posiljevanje, ubojii civilistov in ropanje je postalo vsakdanje na območjih, skozi katere so šle "kazenske" čete.⁸⁷

Tako kitajski kot tuji očividci dogajanj v poletju 1900 so opazili, da ni bilo dosti razlike med okrutnostjo boksarjev in grozodejstvi tujih sil. Plenjenje je bilo na vsakodnevnem "sporedu" in tudi mnogo tujih očividcev je poročalo, da so vojaki zavezniške vojske nasilno vdrali v hiše Kitajcev:

"Lastnika hiše so s konico puške prisilili, da se jim je umaknil s poti in si polastili vsake stvari, ki jim je bila všeč. Če pa se je kdo le za trenutek obotavljal, so ga pri priči usmrtili."⁸⁸

Zavezniška vojska je bila sestavljena iz vojakov osmih držav. Čeprav so se borili na isti strani, med sabo niso bili ravno v prijateljskih odnosih in vsaka država je krivila drugo za nezaslišane zločine, ki so jih zagrešili med plenjenjem.⁸⁹ Med mornarji zavezniških držav pa je večkrat prišlo tudi do spopadov, "zato so avstro-ogrski mornarji v posebni kravati vedno s seboj nosili 'štih messer', da so se lahko branili pred nasilneži". Tako se je, po pripovedovanju sina Rudija, spominjal Karl Mraz, čevljar iz Brežic, ki se je prav tako kot Matija Domjan z vojno ladjo avstro-ogrske mornarice napotil na Kitajsko in se tam udeležil bojev proti boksarjem.⁹⁰

Mirovna pogajanja

Upor boksarjev in zatrtje njihove vstaje sta do konca avgusta 1900, ko so se boji končali, zahtevala 231 žrtev med tujci, umrlo pa je tudi na tisoče kitajskih spreobrnjenecv. Koliko je umrlo upornikov in ostalih Kitajcev, ki so jim pomagali v boju proti tujcem, ni znano.⁹¹

Oktober so se razmere na Kitajskem začele nekoliko umirjati, posledice izbruha boksarske vstaje v severnih provincah pa so bile za Kitajsko vseeno hude. Cesarica Cixi je pooblastila 78-letnega Li Hongzhanga za pogajanja z enajstimi tujimi silami:

⁸³ Slovenec, 23. 8. 1900, št. 192, str. 4, Vojska na Kitajskem. V: Kalšek, Kitajska v slovenskem časopisju, str. 21.

⁸⁴ Slovenec, 22. 9. 1900, št. 217, str. 7, Bruselj. V: Kalšek, Kitajska v slovenskem časopisju, str. 22.

⁸⁵ Slovenec, 24. 9. 1900, št. 218, str. 4, Shanghai. V: Kalšek, Kitajska v slovenskem časopisju, str. 22.

⁸⁶ Roberts, A Concise History of China, str. 202.

⁸⁷ Lynch, China, str. 70.

⁸⁸ Citirano po Liao Yizhong, Li Dezheng, Zhang Xuanru, Yihetuan yundong shi, str. 327.

⁸⁹ Hibbert The Dragon Wakes, str. 356.

⁹⁰ Slavko Dokl: Avanturist iz Brežic: čevljar Karl miril kitajske puntarje. V: Dolenjski list, 1. 2. 2007, št. 5 (2996), str. 24.

⁹¹ Hsü, The Rise of Modern China, str. 398.

Veliko Britanijo, Rusijo, Nemčijo, Francijo, Združenimi državami Amerike, Japonsko, Italijo, Avstro-Ogrsko, pa tudi Belgijo, Nizozemsko ter Španijo.⁹²

Po vročih debatah in mnogih nasprotovanjih med samimi silami so se 24. decembra 1900 končno sporazumeli in sprejeli skupno noto z dvanajstimi členi. 16. januarja 1901 je Li Hongzhang sprejel pogoje tujcev in 7. septembra 1901 je bil podpisan mirovni sporazum, ki se je v zahodnem svetu imenoval Boksarski protokol.⁹³

Pogodba je določala usmritev protitujsko nastrojenega guvernerja province Shanxi, Yuxiana, nekaj visokih uradnikov pa je moralo narediti samomor.⁹⁴

Tako Slovenec kot Slovenski narod sta precej podrobno spremljala mirovna pogajanja in Slovenec je v članku z naslovom "Kulturne države za - samomor" poročal, da je "Kitajska vendarle sprejela mirovne pogoje. Popravili so jih le toliko, da se dva Kitajca obtožita na obglavljenje in ne na zadržanje vratu. Nekaj jih mora izvršiti samomor, ker bi bila smrt z roko rablja zanje preveč sramotna." Časnik je ta podatek komentiral s sarkazmom: "Res so silno kulturne države, ki se ogrevajo za samomor."⁹⁵

Kitajsko zunanje ministrstvo je spremenilo ime v Ministrstvo za zunanje zadeve in dobilo prednost pred vsemi ostalimi ministrstvi. Položaj diplomatskih predstavnikov v Pekingu se je tako močno okrepil. V Pekingu so bile diplomatske četrti, v katerih je bilo Kitajcem prepovedano živeti, zelo razširjene, varovale pa so jih stalne straže tujih čet. Veleposlaniki velikih sil so s svojimi lastnimi oboroženimi četami in s pravico nadzora nad financami in upravo dejansko nadvladali ponižano mandžursko dinastijo. Odločali so o usodi imperija ne glede na želje dvora.⁹⁶

Poleg tega je morala Kitajska plačati še visoko odškodnino v znesku 450 milijonov taelov (330 milijonov dolarjev). Plačati so morali v zlatu in s 4% obrestmi na 39 let, kar je več kot podvojilo osnovno glavnico in hudo prizadelo gospodarski razvoj države. Za odplačevanje dolgov so namreč šli vsi dohodki od zunanje trgovine, s katerimi je država pred tem financirala programe modernizacije in oboroževanja. To finančno breme je bilo najtežje v prvih letih. Kasneje zaradi spremenjenih mednarodnih razmer te vsote sicer ni bilo treba v celoti odplačati, ker je po prvi svetovni vojni odpadel delež, ki ga je bilo treba odplačati Nemčiji in carski Rusiji, pa tudi druge države so odpisale velik del terjatev in je na koncu znesek odplačane odškodnine znašal le okoli tretjine prvotne vrednosti.⁹⁷

Na mesto umora nemškega veleposlanika Kettelerja, kot tudi na pokopališča, kjer so bili pokopani tujci, so Kitajci morali po pogodbi postaviti spomenik,⁹⁸ princ Qing, cesarjev brat, pa je moral odpotovati v Evropo, da se je cesarju Viljemu II. osebno opravičil za umor nemškega veleposlanika. V znak obžalovanja se je princ pred nemškim cesarjem zgrnil v tisti globoki poklon (*koutou*), ki ga je ki-

⁹² Hibbert, *The Dragon Wakes*, str. 355.

⁹³ Chesneaux, Bastid, Berge, *China from the Opium Wars*, str. 335.

⁹⁴ Cohen, *History in Three Keys*, str. 55.

⁹⁵ Slovenec, 22. 2. 1901, št. 44, str. 2, *Kulturne države za-samomor*. V: Kalšek, *Kitajska v slovenskem časopisju*, str. 27.

⁹⁶ Chesneaux, Bastid, Berge, *China from the Opium Wars*, str. 335.

⁹⁷ Saje, *Zgodovina Kitajske*, str. 50.

⁹⁸ Slovenski narod, 14. 11. 1900, št. 262, str. 2, *Mirovni pogoji vevlastij*. V: Kalšek, *Kitajska v slovenskem časopisju*, str. 24.

tajski cesar некоč zahteval od predstavnikov tujih sil.⁹⁹ Oba častnika sta pisala tudi o tem dogodku in 9. novembra je Slovenski narod zapisal, da je "nemški parnik Tuannan iz Kitajske pripeljal glavo morilca Kettelerja, kar vzbuja gnus."¹⁰⁰

Ko je cesarica Cixi dobila zagotovilo združenih sil, da je ne bodo kaznovale, se je 7. januarja 1902 vrnila v Peking, vendar je do takrat že izgubila večino podpore ljudstva. Da bi obnovila podporo kitajskega prebivalstva mandžurski oblasti in obdržala podobo uspešnega imperija, je celo privolila v reforme, ki jim je prej tako zelo nasprotovala, vendar pa rezultati niso imeli zaželenega učinka, saj se konservativna vlada še vedno ni bila sposobna politično prilagoditi.¹⁰¹ Kitajsko ljudstvo se ni več borilo samo proti imperialističnim zavojevalcem, ampak tudi proti dinastiji Qing, geslo boksarjev "Podpreti dinastijo Qing, uničiti tujce" pa so zopet spremenili v "Odstraniti dinastijo Qing, uničiti tujce".¹⁰² Boj proti mandžurski vladi se je tako dan za dnem stopnjeval, dokler ni velika revolucija leta 1911 končala vladavino zadnje dinastije na Kitajskem.¹⁰³

Eva Mally

FISTS OF RIGHTEOUSNESS AND HARMONY IN THE STRUGGLE AGAINST IMPERIALISTS

S u m m a r y

At the end of the nineteenth century, Western imperialist powers penetrated deeply into China. While parcelling out Chinese soil between themselves in accordance with their interests, their missionaries endeavoured to change the customs and religion of its people. Wanting to preserve a traditional empire, the Chinese conservative government opposed modernisation and, with it, economic development and social progress current elsewhere in the world. The confrontation between China and the West was, therefore, not only a clash of two different systems but also of two opposing world views, with different perceptions of their superiority. The humiliations, inflicted upon the Chinese by the foreigners with their invasion and interference, fuelled discontent among the population which, in 1899, erupted in a rebellion in the Shandong province. The clandestine society, called 'Fists of Righteousness and Harmony' (*Yihequan*) at home and known as 'Boxers' in the Western world, was openly xenophobic and anti-Christian in character. During their raids, they demolished rail tracks and burned churches, killing both foreign missionaries and Chinese converts. As the rebellion spread, the Boxers who were originally considered an illegal organisation, progressively gained the support of the xenophobic and conservative officials. They were also favoured by Empress Cixi, although she was initially reluctant to show her open support given the strong pressure of the superpowers. On realising that the ever growing uprising could not be suppressed, she changed her tactics and legalised the organisation with the intention of using it for halting the advance of the imperialist powers. In June 1900, the Western powers organised a combined army of eight countries (Great Britain, the United States of America, Germany, France, Russia, Japan, Italy and Austria-Hungary) whose task was to suppress the anti-imperialist movement. One of those witnessing the Boxer uprising was Matija Domjan, a Slovene soldier of the Austro-Hungarian army, who described the siege of foreign embassies in Beijing in his diary. On 19 June, Empress Cixi declared war on this multinational army. Two months of fierce fighting ensued, with the Chinese having to concede defeat in the end.

⁹⁹ Kos, *Boksarska vstaja*, str. 25.

¹⁰⁰ Slovenski narod, 9. 11. 1901, št. 285, str. 2, Nemški vojni plen iz Kitajske. V: Kalšek, *Kitajska v slovenskem časopisju*, str. 32.

¹⁰¹ Lynch, *China*, str. 20.

¹⁰² Jin Jiarui, *Yihetuan shihua*, str. 176.

¹⁰³ Li Kan, Li Shiyue, Li Dezheng, Yang Ce, Gong Shuduo: *Zhongguo jindai shi* (disiban). Zhonghuashuju, Beijing 2004, str. 303.

The consequences of this war were very painful for the Qing Dynasty. On 7 September, the so-called Boxer Protocol was signed, effectively subjecting the dynasty to the Western powers and transforming China into a semi-colonial state.